

سورة الاحقاف

وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری
دانشگاه شهید مدنی آذربایجان

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
گروه روانشناسی

پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد
رشته ی روانشناسی عمومی

نقش طرحواره های ناسازگار اولیه و صفات شخصیت در پیش بینی علائم اختلالات شخصیت

استاد راهنما:

دکتر رحیم یوسفی

استاد مشاور:

دکتر غلامرضا چلبیانلو

پژوهشگر:

رقیه باغبان نوین

بهمن ۱۳۹۲

تبریز/ ایران

تقدیم به پدر و مادرم

خدای را بسی شاکرم که از روی کرم، پدر و مادری فداکار نسیم ساخته تا در سایه درخت پر بار وجودشان بیسایم و از ریشه آنها شاخ و برگ گیرم و از سایه وجودشان در راه کسب علم و دانش تلاش نمایم. والدینی که بودنشان تاج افتخاری است بر سرم و نامشان دلیلی است بر بودنم، چرا که این دو وجود، پس از پروردگار، بیه هستی ام بوده اند دستم را گرفتند و راه رفتن را در این وادی زندگی پر از فراز و نشیب آموختند. آموزگارانی که برایم زندگی، بودن و انسان بودن را معنا کردند....

بمچنین تقدیم به خواهر و برادرم که همواره در طول تحصیل متحمل زحمتم بودند و تکیه گاه من در مواجهه با مشکلات، و وجودشان بیه دلگرمی من می باشد.

قدردانی

سپاس و ستایش خداوندی را سزاست که کسوت هستی را بر اندام موزون آفرینش پوشانید و تجلیات قدرت لایزال را در مظاهر و آثار طبیعت نمایان گردانید. بر خود لازم می دانم از کفیه کسانی که بنده را در تدوین و نگارش این پایان نامه یاری نمودند صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم.

از استاد با کمالات و شایسته؛ جناب آقای دکتر یوسفی که در کمال سعه صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کجی در این عرصه بر من دریغ ننمودند و زحمت راهنمایی این رساله را بر عهده گرفتند، صمیمانه تشکر و قدردانی می نمایم.

از استاد مشاورم جناب آقای دکتر چلییانلو که که وقت خود را بی شائبه در اختیار من گذاشته و با دقت نظر خاصی مشاوره لازم در این خصوص ارائه نمودند، سپاسگزارم.

از استاد فرهیخته جناب آقای دکتر یعقوبی که زحمت داوری این رساله را متقبل شدند، کمال تشکر و قدردانی دارم.

از مدیر گروه محترم روان شناسی، جناب آقای دکتر بافنده که با دگر می ها و تشویق ایشان کجک های شایان توجهی به اینجانب کردند، بسیار سپاسگزارم.

چکیده

مقدمه و هدف: اختلالات شخصیت یکی از پیچیده ترین و رایج ترین مشکلات بالینی است. این اختلالات می تواند از شیوه فکر کردن فرد، درباره خود و محیط او نشأت بگیرد. هدف از پژوهش حاضر، پیش بینی علائم اختلالات شخصیت بر پایه طرحواره های ناسازگار اولیه و صفات شخصیت می باشد.

روش: روش تحقیق حاضر از نوع همبستگی می باشد. نمونه آماری شامل ۴۳۰ نفر از دانشجویان دانشگاه شهید مدنی آذربایجان بود که به روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه چند محوری بالینی میلون (MCMI-III)، طرحواره های ناسازگار اولیه یانگ- فرم کوتاه (YSQ-SF) و پرسشنامه شخصیتی نئو- فرم کوتاه (NEO-FFI) بود. داده ها از طریق رگرسیون چندگانه به روش همزمان و همبستگی پیرسون تجزیه و تحلیل شدند.

یافته ها: نتایج بیانگر همبستگی معنادار طرحواره های ناسازگار اولیه و صفات شخصیتی با اختلال های شخصیت بود. تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که، حوزه بریدگی / طرد پیش بینی کننده اختلال های شخصیت خوشه الف است. حوزه های خودگردانی / عملکرد مختل و محدودیت های مختل از پیش بینی کننده های اختلال های شخصیت خوشه ب بود. حوزه های خودگردانی / عملکرد مختل، دیگر جهت مندی و گوش به زنگی بیش از حد پیش بینی کننده های اختلال های شخصیت خوشه ج بود. همچنین صفت روان نژندی، بیش از سایر صفات شخصیت، قدرت پیش بینی اختلال های شخصیت را دارد.

نتیجه گیری: طرحواره های ناسازگار اولیه و صفات شخصیت نقش مهمی در پیش بینی اختلال های شخصیت دانشجویان دارند.

واژه های کلیدی: اختلالات شخصیت، طرحواره های ناسازگار اولیه، صفات شخصیت

فهرست مطالب

چکیده.....یک

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه.....۲

۱-۲ بیان مسئله.....۵

۱-۳ اهمیت و ضرورت پژوهش.....۸

۱-۴ اهداف پژوهش.....۹

۱-۵ فرضیه های پژوهش.....۱۰

۱-۶ تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها.....۱۱

۱-۶-۱ تعریف مفهومی اختلالات شخصیت.....۱۱

۱-۶-۲ تعریف عملیاتی اختلال های شخصیت.....۱۱

۱-۶-۳ تعریف مفهومی طرحواره های ناسازگار اولیه.....۱۱

۱-۶-۴ تعریف عملیاتی طرحواره های ناسازگار اولیه.....۱۲

۱-۶-۵ تعریف مفهومی صفات شخصیت.....۱۲

۱-۶-۶ تعریف عملیاتی صفات شخصیت.....۱۲

فصل دوم: پیشینه پژوهش

۲-۱ مقدمه.....۱۴

۲-۲ صفات شخصیت.....۱۴

۲-۲-۱ تعریف شخصیت.....۱۴

- ۱۵..... ۲-۲-۲ دیدگاه های شخصیت.
- ۱۶..... ۲-۲-۲-۱ دیدگاه روانکاوی.
- ۱۷..... ۲-۲-۲-۲ دیدگاه پدیدارشناختی.
- ۱۷..... ۲-۲-۲-۳ دیدگاه رفتاری.
- ۱۸..... ۲-۲-۲-۴ دیدگاه گرایشی.
- ۱۹..... ۲-۲-۲-۵ دیدگاه شناختی.
- ۲۰..... ۲-۲-۲-۶ دیدگاه تیپ شناختی.
- ۲۱..... ۲-۲-۲-۷ دیدگاه اجتماعی - شناختی.
- ۲۲..... ۲-۲-۲-۸ دیدگاه صفات.
- ۲۶..... ۲-۲-۳ الگوی پنج عاملی شخصیت.
- ۲۸..... ۲-۲-۴ عوامل پنج گانه شخصیت.
- ۲۸..... ۲-۲-۴-۱ روان نژندی.
- ۲۹..... ۲-۲-۴-۲ برونگرایی.
- ۳۰..... ۲-۲-۴-۳ انعطاف پذیری.
- ۳۱..... ۲-۲-۴-۴ دلپذیری.
- ۳۱..... ۲-۲-۴-۵ مسئولیت پذیری.
- ۳۲..... ۲-۲-۵ الگوی ابعادی در مقابل الگوی طبقه ای در اختلالات شخصیت.
- ۳۴..... ۲-۳ اختلال شخصیت.
- ۳۴..... ۲-۳-۱ تعریف اختلال شخصیت.
- ۳۴..... ۲-۳-۲ مروری بر تاریخچه شکل گیری اختلالات شخصیت.

- ۳۷..... DSM-IV ملاکهای تشخیصی کلی برای اختلال شخصیت بر اساس
- ۳۸..... طبقه‌بندی اختلال‌های شخصیت
- ۳۹..... ۲-۳-۴-۱ اختلال‌های شخصیت خوشه الف
- ۳۹..... ۲-۳-۴-۲ اختلال‌های شخصیت خوشه ب
- ۴۰..... ۲-۳-۴-۳ اختلال‌های شخصیت خوشه ج
- ۴۱..... ۲-۳-۴-۴ اختلال‌های شخصیت "به گونه دیگر مشخص نشده"
- ۴۲..... ۲-۳-۵ ویژگی‌های اختلال شخصیت
- ۴۳..... ۲-۳-۶ میزان شیوع اختلال شخصیت
- ۴۴..... ۲-۳-۷ سبب شناسی
- ۴۴..... ۲-۳-۷-۱ عوامل زیست شناختی
- ۴۴..... ۲-۳-۷-۱-۱ وراثت (ژنتیک)
- ۴۵..... ۲-۳-۷-۱-۲ هورمون‌ها
- ۴۵..... ۲-۳-۷-۱-۳ مونو آمین اکسیداز پلاکت‌ها
- ۴۵..... ۲-۳-۷-۱-۴ انتقال دهنده‌های عصبی
- ۴۶..... ۲-۳-۷-۲ عوامل اجتماعی - فرهنگی
- ۴۷..... ۲-۳-۷-۳ عوامل روانی - خانوادگی
- ۴۸..... ۲-۴ طرحواره
- ۴۸..... ۲-۴-۱ تاریخچه سازه طرحواره
- ۵۰..... ۲-۴-۲ تعریف طرحواره‌های ناسازگار اولیه

- ۲-۴-۳ ویژگی های طرحواره های ناسازگار اولیه ۵۱
- ۲-۴-۴ ریشه های تحولی طرحواره ها ۵۱
- ۲-۴-۴-۱ نیازهای هیجانی اساسی ۵۱
- ۲-۴-۴-۲ تجارب اولیه زندگی ۵۲
- ۲-۴-۴-۳ خلق و خوی هیجانی ۵۳
- ۲-۴-۵ حوزه های طرحواره های ناسازگار اولیه ۵۴
- ۲-۴-۵-۱ بریدگی و طرد ۵۴
- ۲-۴-۵-۲ خودگردانی و عملکرد مختل ۵۵
- ۲-۴-۵-۳ دیگر جهت مندی ۵۶
- ۲-۴-۵-۴ گوش به زنگی بیش از حد و بازداری ۵۷
- ۲-۴-۵-۵ محدودیت های مختل ۵۸
- ۲-۴-۶ فرایندهای طرحواره ۵۹
- ۲-۴-۶-۱ تداوم طرحواره ۵۹
- ۲-۴-۶-۲ اجتناب طرحواره ۶۰
- ۲-۴-۶-۳ جبران طرحواره ۶۱
- ۲-۵ پیشینه پژوهش ۶۲
- ۲-۵-۱ پیشینه خارجی ۶۲
- ۲-۵-۲ پیشینه داخلی ۶۶

فصل سوم: روش پژوهش

- ۳-۱ مقدمه..... ۶۹
- ۳-۲ روش پژوهش..... ۶۹
- ۳-۳ جامعه آماری..... ۶۹
- ۳-۴ نمونه آماری و روش نمونه گیری..... ۶۹
- ۳-۵ ابزارهای پژوهش..... ۷۰
- ۳-۵-۱ پرسشنامه بالینی چند محوری میلون ۳..... ۷۰
- ۳-۵-۲ پرسشنامه طرح واره های ناسازگار اولیه..... ۷۱
- ۳-۵-۳ پرسشنامه شخصیتی نئو..... ۷۴
- ۳-۶ روش گردآوری اطلاعات..... ۷۵
- ۳-۷ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و روش های آماری..... ۷۵

فصل چهارم: یافته های پژوهش

- ۴-۱ مقدمه..... ۷۷
- ۴-۲ یافته های توصیفی..... ۷۷
- ۴-۳ استنباط آماری..... ۷۹

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

- ۵-۱ بحث و نتیجه گیری..... ۱۱۷
- ۵-۲ محدودیت های پژوهش..... ۱۲۹
- ۵-۳ پیشنهاد های پژوهشی..... ۱۳۰

۴-۵ پیشنهادهای کاربردی..... ۱۳۰

پیوست ها

پیوست ۱: پرسشنامه بالینی چندمحوری میلون ۳..... ۱۳۳

پیوست ۲: پرسشنامه شخصیتی نئو فرم کوتاه ۱۳۹

پیوست ۳: پرسشنامه طرحواره یانگ فرم کوتاه..... ۱۴۲

منابع

منابع فارسی..... ۱۴۹

منابع انگلیسی..... ۱۵۲

چکیده انگلیسی..... I

فهرست جداول

جدول ۱-۴ میانگین و انحراف معیار متغیرهای تحقیق به تفکیک جنسیت و به صورت کلی..... ۷۸

جدول ۲-۴ ضرایب همبستگی پنج حوزه طرحواره های ناسازگار و مؤلفه های صفات شخصیت با علائم اختلالات شخصیت..... ۸۰

جدول ۳-۴: ماتریس همبستگی پنج حوزه طرحواره های ناسازگار و مؤلفه های صفات شخصیت..... ۸۱

جدول ۴-۴، شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۸۴

جدول ۵-۴، شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۸۵

جدول ۶-۴ نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت اسکیزوئید بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات شخصیت..... ۸۵

جدول ۷-۴ شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۸۷

- جدول ۸-۴: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۸۷
- جدول ۹-۴: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت اسکیزوتایپی بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات شخصیت..... ۸۸
- جدول ۱۰-۴: شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۸۹
- جدول ۱۱-۴: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۸۹
- جدول ۱۲-۴: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت پارانوئید بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات شخصیت..... ۹۰
- جدول ۱۳-۴: شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۹۱
- جدول ۱۴-۴: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۹۲
- جدول ۱۵-۴: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت نمایشی بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات شخصیت..... ۹۲
- جدول ۱۶-۴: شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۹۳
- جدول ۱۷-۴: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۹۴
- جدول ۱۸-۴: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت خودشیفته بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات شخصیت..... ۹۴
- جدول ۱۹-۴: شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۹۶
- جدول ۲۰-۴: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۹۶
- جدول ۲۱-۴: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت ضداجتماعی بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات شخصیت..... ۹۷
- جدول ۲۲-۴: شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۹۸
- جدول ۲۳-۴: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۹۸

- جدول ۲۴-۴: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت مرزی بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات شخصیت..... ۹۹
- جدول ۲۵-۴: شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۱۰۰
- جدول ۲۶-۴: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۱۰۱
- جدول ۲۷-۴: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت اجتنابی بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات شخصیت..... ۱۰۱
- جدول ۲۸-۴: شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۱۰۲
- جدول ۲۹-۴: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۱۰۳
- جدول ۳۰-۴: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت وابسته بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات شخصیت..... ۱۰۳
- جدول ۳۱-۴: شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۱۰۴
- جدول ۳۲-۴: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۱۰۵
- جدول ۳۳-۴: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت وسواسی بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات شخصیت..... ۱۰۵
- جدول ۳۴-۴: شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۱۰۷
- جدول ۳۵-۴: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۱۰۷
- جدول ۳۶-۴: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت افسرده بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات شخصیت..... ۱۰۸
- جدول ۳۷-۴: شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۱۰۹
- جدول ۳۸-۴: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۱۰۹
- جدول ۳۹-۴: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت دگر آزار بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات شخصیت..... ۱۱۰

جدول ۴-۴۰: شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۱۱۱

جدول ۴-۴۱: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۱۱۱

جدول ۴-۴۲: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت منفی گرا بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات
شخصیت..... ۱۱۲

جدول ۴-۴۳: شاخص ضریب همبستگی تعدیل شده متغیر پیش بین..... ۱۱۳

جدول ۴-۴۴: شاخص های تحلیل واریانس یکراهه (Anova) جهت بررسی معناداری کل مدل رگرسیون..... ۱۱۴

جدول ۴-۴۵: نتایج رگرسیون چندگانه اختلال شخصیت خودآزار بر اساس طرحواره های ناسازگار و صفات
شخصیت..... ۱۱۴

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه

شخصیت یعنی «مجموعه‌ای از رفتار و شیوه‌های تفکر شخص در زندگی روزمره که با ویژگی‌های بی هم‌تا بودن، ثبات (پایداری) و قابلیت پیش بینی» مشخص می‌شود (کاپلان، ۱۳۸۳). شخصیت می‌تواند سازگار و یا ناسازگارانه باشد. «ناسازگاری» زمانی مطرح می‌شود که افراد قادر نباشند تفکر و رفتار خود را با محیط و تغییرات آن تطبیق دهند. سازگاری یا عدم سازگاری ارتباط نزدیکی با «انعطاف پذیری» دارد. یک شخصیت سالم با وجود ثبات و پایداری به میزانی از انعطاف‌پذیری بهره می‌برد. اما افراد ناسازگار در برخورد با موقعیت‌هایی که واکنش به آنها مستلزم تغییرات و تصمیمات جدید است، تفکر و رفتار انعطاف ناپذیری از خود بروز می‌دهند. بنابراین، اختلال شخصیت یعنی «رفتارهای ناسازگار و انعطاف ناپذیر در برخورد با محیط و موقعیت‌ها» (هافمن، ورنوری و ورنوری^۱، ۱۳۸۱).

اختلال شخصیت^۲، اختلالی شایع و مزمن است. میزان شیوع آن در جمعیت عمومی بین ۱۰ تا ۲۰ درصد تخمین زده شده است و علایم آن طی چند دهه نمایان می‌شود (سادوک و سادوک^۳، ۱۳۸۷).

طبق تعریف کتابچه تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی (DSM-IV-TR)، اختلال شخصیت عبارت است از تجارب درون ذهنی و رفتاری بادوامی که با ملاک‌های فرهنگی منطبق نیست، نفوذی غیرقابل انعطاف دارد، از نوجوانی یا جوانی شروع می‌شود، در طول زمان تغییر نمی‌کند و موجب ناخشنودی فرد و مختل شدن کارکردهای وی می‌شود. در DSM-IV-TR اختلال‌های شخصیت سه دسته تقسیم می‌شود: دسته اول اختلال شخصیت پارانوئید، اسکیزوئید و اسکیزوتایپی

1-Hafman, Vernury & Vernury
2-personality disorders
3-Sadock

را در بر دارد که دارای ویژگی عجیب و غریب و نامتعارف بودن هستند؛ دسته دوم اختلال شخصیت ضد اجتماعی، مرزی، نمایشی و خودشیفته را شامل می شود که افراد مبتلا نامتعادل و هیجانی هستند. در دسته سوم نیز اختلالات اجتنابی، وابسته و وسواسی- جبری قرار دارند که افراد مبتلا به این اختلالات اغلب مضطرب، و هراسان به نظر می رسند (کاپلان و سادوک، ۱۳۸۹).

نتایج پژوهش ها حاکی است که اختلال های شخصیت و میزان آن در جوانان بیشتر است (کابرو، روسویو، کالاهان و هیلر^۴، ۲۰۰۷) و شیوع این اختلالات در این گروه سنی ۱۸/۶ درصد می باشد (موران، کافی، مان، کارلین و پاتون^۵، ۲۰۰۶). اشخاصی که به اختلال های شخصیتی دچار هستند، صفات شخصیتی ناسازگارانه دارند و این صفت ها آن قدر ژرف و عمیق حکاکی شده اند که در برابر هرگونه تغییر و دگرگونی مقاومت می کنند (اتکینسون، اسمیت، بم و هوکسما؛ ۱۳۸۳).

در دهه گذشته، پرداختن به یکی از اساسی ترین مسایل روانشناسی شخصیت، یعنی جست و جو برای یافتن طبقه بندی علمی و قابل قبول از صفات شخصیت، بسیار مورد علاقه بوده است. از آن مهم تر این که، چارچوب کلی این طبقه بندی پذیرفته شده است (گلدبرگ^۶، ۱۹۹۲). الگوی پنج عاملی شخصیت^۷، یک الگوی سلسله مراتبی از صفات شخصیت است که پنج عامل گسترده را در بالاترین سطح انتزاع بازنمایی می کند. هر عامل دو قطبی (مثل برون گرایی در برابر درون گرایی) چندین عامل سطحی ویژه (مثل مردم آمیزی) را تلخیص می کند که آن نیز به نوبه خود مجموعه ای از سایر صفات ویژه سطحی تر (مثل صمیمیت و پرحرفی) را در بر می گیرد (رامستد و جان، ۲۰۰۷؛ به نقل از محمدزاده، ۱۳۸۹).

بنابراین، چارچوب پنج عاملی شخصیت تفاوت های فردی افراد را بر اساس پنج حیطه از شخصیت طبقه بندی می کند. این پنج حیطه عبارتند از: روان نژندی^۸ (N)، برون گرایی^۹ (E)، انعطاف پذیری^{۱۰} (O)، دلبذیری^{۱۱} (A) و مسئولیت پذیری^{۱۲} (C).

-
- 4- Chabrol, Rousseau, Callahan & Hyler
  - 5- Moran, Coffey, Mann, Carlin & Patton
  - 6-Goldberg
  - 7-five-factor model of personality
  - 8-neuroticis
  - 9-extraversion
  - 10- openness
  - 11- agreeableness
  - 12- conscientiousness

اگرچه پرسش نامه شخصیتی NEO بر مبنای مدل شخصیت "بهنجار" تهیه شده است ولی محققان بررسی سودمندی این ابزار را در حوزه بالینی شروع کرده اند. چون طبق تعریف، اختلالات شخصیت محور دو شامل صفات شخصیتی غیر انطباقی می شوند (صفاتی که شکل افراطی و شدید صفات شخصیتی افراد معمولی هستند)، ابزارهای متکی بر مدل پنج عاملی مثل پرسشنامه شخصیتی NEO در مورد این اختلالات حتما کاربرد دارند (فیرس، ۱۳۸۷). تحقیقات کاستا و مک کری (۱۹۹۲) نشان داده اند که افراد دارای اختلال های شخصیت قابل تشخیص، به صورتی قابل پیش بینی در پنج بعد روان نژندی، برون گرایی، انعطاف پذیری، دلبذیری و مسئولیت پذیری، با یکدیگر تفاوت دارند (وایدیگر و کاستا^{۱۳}، ۱۹۹۴).

از جمله متغیرهای دیگری که می تواند اختلالات شخصیت را پیش بینی کند، طرحواره های ناسازگار اولیه است. "طرحواره های ناسازگار اولیه"^{۱۴} الگوهای هیجانی و شناختی خود آسیب رسانی هستند که در ابتدای رشد و تحول در ذهن شکل گرفته اند و در سیر زندگی تکرار شده و بر نحوه تعبیر و تفسیر تجارب و رابطه با دیگران تأثیر می گذارند. (یانگ، کلاسکو و ویشار^{۱۵}، ۲۰۰۳).

برخی طرحواره ها، به ویژه آنهایی که عمدتاً در نتیجه تجارب ناگوار دوران کودکی شکل می گیرند، ممکن است هسته اصلی اختلال های مزمن محور I، مشکلات منشی شناختی خفیف تر، مشکلات بین فردی و اختلالات شخصیت قرار بگیرند (یانگ و همکاران ۱۳۸۹). نتایج نشان داده اند که رابطه معنا داری بین شدت اختلالات شخصیت و طرحواره های ناسازگار اولیه وجود دارد (لطفی، دنیوی و خسروی ۱۳۸۶؛ نوردال و نیستر^{۱۶}، ۲۰۰۵).

طرحواره های ناسازگار اولیه باعث تحول و رشد اختلال شخصیت می شوند. از سوی دیگر بسیاری از رفتارهای نابهنجار را می توان نوعی اغراق در صفات بهنجار شخصیت به شمار آورد.

13- Costa & Widiger

14- Early maladaptive schema

15- Young, Klosko & Weishaar

16- Nordahl & Nysaete

بنابراین در این پژوهش به نقش طرحواره های ناسازگار اولیه و صفات شخصیتی در پیش بینی اختلالات شخصیت پرداخته می شود.

۲-۱ شرح و بیان مسأله

توجه به اختلال های شخصیت، از سال ۱۹۸۰، یعنی زمانی که راهنمای تشخیصی و آماری اختلال های روانی آمریکا برای اولین بار اختلال های شخصیت را توصیف کرد، رو به رشد و گسترش نهاد (انجمن روان پزشکی آمریکا ۱۹۸۰؛ به نقل از دیویدسون، ۱۳۸۳).

اختلال شخصیت با ناسازگاری فراگیر و انعطاف ناپذیری در رفتار، شناخت، حالت عاطفی (هیجان پذیری) و کنترل تکانه مشخص می شود؛ به طور معناداری از انتظارات فرهنگی فرد انحراف دارد، و غالباً منجر به آشفتگی ذهنی، نقص عملکرد اجتماعی و شغلی می شود. در نوجوانی یا اوایل بزرگسالی شروع می شود و در سراسر بزرگسالی نسبتاً با ثبات است (انجمن روان پزشکی آمریکا، ۲۰۰۰؛ لنزنویگر^{۱۷}، ۱۹۹۹). دانشجویان نسبت به اختلال های شخصیت آسیب پذیری بیشتری دارند (هاریسون، باروو، کاسک و کرید^{۱۸}، ۱۹۹۹)، به طوری که تشخیص اختلال های شخصیت، در دانشجویان نسبت به افراد جوان تر و سالخورده بیشتر است (اکسلیوس، تیلفورس، فورمارک و فردیک^{۱۹}، ۲۰۰۱) و در میان دانشجویان مراجعه کننده به مراکز مشاوره برخی از اختلالات شخصیت، شایع هستند (بتون، روبرتسون، تسنگ و نیوتون^{۲۰}، ۲۰۰۳).

علایم اختلال های شخصیت، برون دگرساز^{۲۱} است، یعنی می تواند محیط بیرونی خود را تغییر دهد و بر نیازهای خود منطبق سازد؛ و نیز خود همخوان^{۲۲} است، یعنی برای فرد قابل قبول و پذیرفتنی است؛ لذا افراد دچار اختلالهای شخصیت از بابت رفتار غیر انطباقی خود احساس اضطراب نمی کنند و در برابر درمان مقاومند (سادوک و سادوک، ۱۳۸۷).

17- Lenzenweger

18- Harrison, Barrow, Gask & Creed

19-Ekselius, Tillfors, Furmark & Frederickson

20-Benton, Robertson, Tseng & Newton

21- Alt output

22- ego-syntonic

در راستای یک پارچه سازی نظریه های متنوع، حوزه روانشناسی شاهد رشد چشمگیر پژوهش ها و ظهور چندین نظریه بوده است که در میان آنها می توان به نظریه های صفات که در سال های اخیر، با توجه به توسعه روش های آماری، بر حوزه شخصیت تسلط پیدا کرده است، اشاره کرد (کتل، ۱۹۴۶؛ گلدبرگ، ۱۹۹۳؛ به نقل از بهرامی زاده و بهرامی احسان، ۱۳۹۲). یکی از نظریه های صفات، مدل پنج عاملی شخصیت است. پژوهشگران معتقدند که بسیاری از آن چه را که روان شناسان در قالب اصطلاح شخصیت به کار می برند، توسط مدل پنج عاملی شخصیت خلاصه شده است (تیم، ۲۰۱۰).

ارتباط بین ابعاد شخصیتی مدل پنج عاملی و آسیب شناسی روانی در پژوهش های گسترده ای بررسی شده است. به عنوان مثال پژوهش های فراتحلیل، ارتباط محکمی بین ابعاد و اختلالات محور یک و دو به دست آورده اند. مطالعات دیگری نشان داده اند که بین برخی اختلال ها مانند افسردگی و اضطراب، بعضی از این ابعاد مشترک است (مک کری و کاستا، ۲۰۰۳، به نقل از بهرامی زاده و بهرامی احسان، ۱۳۹۲).

مدل پنج عاملی شخصیت تفاوت های فردی افراد را بر اساس پنج حیطه از شخصیت طبقه بندی می کند. این پنج حیطه عبارتند از: روان نژندی، برون گرایی، انعطاف پذیری، دلبذیری و مسئولیت پذیری. تعدادی از محققان در زمینه صفات پنج گانه، اعلام کرده اند که بسیاری از انواع رفتارهای نابهنجار را می توان نوعی اغراق در صفات بهنجار شخصیت به حساب آورد (کاستا و وایدیگر، ۱۹۹۴؛ وایدیگر، ورهل و وان دن بریک، ۱۹۹۹؛ به نقل از محمدزاده، ۱۳۸۹).

به عبارت دیگر، بسیاری از اشکال آسیب شناسی در انتهای پیوستار شخصیت بهنجار قرار دارد تا این که مثلا از شخصیت بهنجار فاصله بگیرد (وایدیگر، ۱۹۹۳). برای مثال شخصیت وسواسی، فردی است که نمره او در مسئولیت پذیری و روان نژندی بسیار بالا است و شخصیت ضد اجتماعی، شخصیتی است که در عامل سازگاری و مسئولیت نمره کمی می گیرد. بنابراین این احتمال هست که الگوی نمره های افراد در پنج عامل از اهمیت خاصی برخوردار باشد.

مطالعاتی که به بررسی ارتباط الگوی پنج عامل شخصیت و اختلالات شخصیت پرداختند، همبستگی بالایی را بین حوزه ها و جنبه های پنج عامل شخصیت و اختلالات شخصیت یافتند. (ساموئل و وایدیگر ۲۰۰۸؛ به نقل از تیم، ۲۰۱۱). علاوه بر این، نشان داده شده است که تغییر صفت،